

הרב משה ליב הכהן הלברשטט

פרשת ויחי

סוד האחוה

"וירא יוסף כי ישית אביו יד ימינו על ראש אפרים, וירע בעיניו, ויתמוך יד אביו להסיר אותה מעל ראש אפרים על ראש מנשה. ויאמר יוסף אל אביו, לא כן אבי, כי זה הבכור, שים ימינך על ראשו" (בראשית מח, יז-יח).

בתודעתו של יוסף צרובה ההחלטה, שהוא לעולם לא יפלה בין בניו, הוא לעולם לא יעדיף אחד על פני השני. באותו יום מר ונמהר כשהיה נער צעיר בן שבע עשרה שנה, כשהוא נתפס בידי אחיו הגדולים, ששפטוהו, ודנהו למיתה, הדבר שלא ישכח לעולם, הוא אותו הרגע בו הפשיטו את כותנתו, את כתונת הפסים אשר עליו (בראשית לז, כג), והשליכו אותו אל הבור הריק ממים אבל מלא בנחשים ועקרבים, באותו רגע הבין יוסף על בשרו את עוצמת הטרגדיה הנגרמת עקב אפליה בין בנים. ובלבו גמלה ההחלטה, שאם הקדוש ברוך הוא יציל אותו, יוציא אותו מהבור בחיים, והוא יזכה להקים משפחה, הוא יעשה הכל, כדי שלא תהיה קנאה בין בניו, ולא תהיה כל העדפה ביניהם. כך מגדל יוסף את בניו מנשה ואפרים במצרים, על פי משנתו החינוכית הסדורה.

"ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חולה, ויקח את שני בניו עמו, את מנשה ואת אפרים... ויקח יוסף את שניהם, את אפרים בימינו משמאל ישראל, ואת מנשה בשמאלו מימין ישראל, ויגש אליו. וישלח ישראל את ימינו, וישת על ראש אפרים והוא הצעיר, ואת שמאלו על ראש מנשה, שיכל את ידיו כי מנשה הבכור" (בראשית מח, א, יג-יד). יוסף הצדיק לוקח את שני בניו לבקר את אביו החולה, כדי שהם יזכו לברכתו לפני מותו. נאמן לדרכו,

נזהר יוסף מאוד ומגיש את שני בניו לאביו באופן שיד ימינו תונח על ראש מנשה הבכור, ויד שמאלו תונח על ראש אפרים, כדי שחלילה לא תהיה כאן פגיעה בכבודו של מנשה הבכור, פגיעה העלולה לגרום לקנאה בין האחים... והנה לפתע רואה יוסף, שבמקום להושיט את ידיו באופן ישר, כך שיד ימינו תהיה על ראשו של מנשה, ויד שמאלו תהיה על ראשו של אפרים, יעקב אביו מצליב את ידיו, באופן שיד ימינו מונחת על ראשו של אפרים ויד שמאלו מונחת על ראשו של מנשה. "וירא יוסף כי ישית אביו יד ימינו על ראש אפרים, וירע בעיניו", חשכו עיניו של יוסף, הוא לא מסוגל לראות זאת, זה מנוגד לכל דרך חייו, לכל משנתו החינוכית, זה מחזיר אותו אחורה לאותו יום מר ונמהר, בו הפשיטו אחיו את כותנתו, את כתונת הפסים אשר עליו... הוא חייב למנוע זאת מבניו מיד.. בכל דרך... הוא לא מאמין שאביו חוזר שוב על אותו דפוס פעולה של אפליה בין אחים שגרמה לטרגדיה של חייו, הוא ודאי לא מודע לכך... "ויתמוך יד אביו להסיר אותה מעל ראש אפרים על ראש מנשה. ויאמר יוסף אל אביו, לא כן אבי, כי זה הבכור, שים ימינך על ראשו". יוסף ניגש מיד ומנסה להזיז את ידיו של אביו הזקן בעדינות, תוך שהוא מסביר לו את הטעות שודאי נפלה כאן..

"וימאן אביו ויאמר, ידעתי בני ידעתי, גם הוא יהיה לעם וגם הוא יגדל, ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו, וזרעו יהיה מלא הגוים" (בראשית מח, יט). ורבותינו זכרונם לברכה דרשו, ידעתי מה שעשו לך אחיך, רצה בזה, שהיה יוסף מתרעם על יתרון הברכה שעשה אביו לאפרים, בחשבו שיקנא בו מנשה הגדול, כמו שקנאו בו אחיו הגדולים ממנו בעבור כתונת הפסים שעשה לו אביו, ונמשך ממנו מה שנמשך, ואביו השיבו, ידעתי בני ידעתי מה שעשו לך אחיך מקנאתם אותך, אבל עם כל זאת עצת ה' לעולם תעמוד, ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהיה מלא הגוים. והנה התפעל הזקן מדברי בנו, שהיה מוחה בידו מעשה נבואתו, שלזה שינה לברך אותם לא בשוה כבראשונה, אבל מפורש לאיש ואיש מהם כפי מעלתו, וזהו ויברכם ביום ההוא לאמר, רצה לומר, שלא היתה הברכה אליהם בשוה במה שהם בני יוסף כבראשונה, אבל בירך לכל אחד בפני עצמו, ולזה אמר כנגד אפרים בפרט ישימך אלהים

כאפרים, וצירף אליו וכמנשה, להגיד שלא תהיה ביניהם קנאה ולא קטטה כמו שחשב יוסף, כי שניהם יהיו תמיד מתחברים ומסכימים הן לטוב הן לרע (אברבנאל).

יעקב אבינו מסרב לבקשת יוסף, ומסביר לו שלא נפלה כאן כל טעות, "ידעתי בני ידעתי", יוסף בני יקירי, אני מבין היטב את החשש שלך, אני יודע מה עבר עליך, אני מבין היטב איזו קנאה נגרמה עקב כתונת הפסים שנתתי לך, ואיזו טרגדיה קרתה לך, לנו, אבל ידעתי... אני יודע שזה לא תמיד חייב להסתיים כך, לא כל העדפה חייבת להתפרש כאפליה, אתה לא חייב לתת תמיד לשני בניך הכל באופן שווה ומדויק, אתה לא חייב להניח כל דבר על המשקל כדי לבדוק שאחד הבנים לא מקבל גרם אחד יותר מאחיו.. אפשר ונכון לתת לפעמים העדפה לאחד מהילדים, תוך הסבר, שזה הדבר הנכון כרגע, שזה הדבר הנכון עבורו, נתינת העדפה תוך כדי שאתה מוודא שאינה מתפרשת על ידי הבנים כאפליה, כדי שלא תגרום חלילה לקנאה, היא הדרך החינוכית הנכונה יותר. הנה אני מסביר למנשה שהסיבה שאני מניח את יד ימיני על ראש אחיו הצעיר, איננה כי אני אוהב אותו יותר, איננה כי אני מעדיף אותו על פניו, אלא אני עושה זאת על שם העתיד, משום שאני חוזה בנבואה שבעתיד אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהיה מלא הגוים, ולפיכך הוא זקוק לברכה קצת יותר חזקה על ידי יד ימין, תראה יוסף, איך מנשה מבין את הדברים, מקבל אותם בלב שלם, ואין בלבו כל קנאה באפרים.

"**ויברכם** ביום ההוא לאמור, בך יברך ישראל לאמר, ישמך אלהים כאפרים וכמנשה, וישם את אפרים לפני מנשה" (בראשית מח, כ). זו הברכה הגדולה ביותר אותה צריכים ללמוד כל עם ישראל לדורות, לא תמיד צריך לתת לילדים הכל שווה בשווה, לעתים צריך לשים את אפרים לפני מנשה, יש מקרים בהם ילד אחד זקוק להעדפה, אולם עליך ישראל מוטלת החובה, עליכם ההורים לוודא, שזה יהיה כאפרים וכמנשה, שהילדים יבינו שזו העדפה נצרכת ולא אפליה, תמיד עם היד על הדופק, לוודא שהילדים מקבלים את הדברים, מבינים אותם, ואין ביניהם קנאה, בדיוק כפי שהיה בין אפרים למנשה.

"ויאמר ישראל אל יוסף... ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך, אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי" (בראשית מח, כ). יוסף בני יקירי, עכשיו אחרי שהבנת את משנתי החינוכית, אחרי שגם אחיך למדו והבינו שלא כל העדפה היא אפליה, אחרי שהם ראו את גודל הטרגדיה הנגרמת עקב קנאה, יכול אני לתת לך את "שכם אחד על אחיך" בלב שקט, מבלי לחשוש שזה יגרום להרגשת אפליה ולקנאה. אמר רבי פנחס בשכם נפרצה הערוה וגדרת אותה לפיכך תהא בחלקך (בראשית רבה צז, ו). עכשיו גם אחיך מבינים שיש סיבות שבגללם אני נותן לך העדפה, ומוסיף את העיר שכם לחלקך בארץ ישראל.

"ועיני ישראל כבדו מזקן לא יוכל לראות, ויגש אותם אליו, וישק להם ויחבק להם" (בראשית מח, י). על פי הדקדוק היה צריך להכתב, וישק אותם ויחבק אותם, אם כן מדוע נאמר "וישק להם ויחבק להם" (ראה אור החיים), יעקב אבינו מעביר מסר לאפרים ומנשה כבר בתחילת הדברים, מסר לדורות הבאים, "ועיני ישראל כבדו מזקן לא יוכל לראות", גם כאשר נראה לכם שאבא או סבא טועה, הוא לא רואה נכוחה ולכן מפלה ביניכם, "וישק להם ויחבק להם", תנשקו האחד את השני, תחבקו האחד את השני, על תתנו לזה לגרום לקנאה ושנאה ביניכם, תמשיכו לאהוב האחד את השני.

זו היא צוואתו של יעקב אבינו: אבא ואמא, סבא וסבתא, זכרו, מותר לפעמים לתת העדפה, אבל חייבים תמיד לוודא שזה לא גורם לתחושות אפליה, העלולות לגרור קנאה ושנאה. בנים, אחים, זכרו, גם אם אתם חושבים שהפלו אתכם לרעה, גם אם תחושה זאת צודקת, ובאמת הפלו אתכם, אל תקנאו, המשיכו לחבק ולנשק את אחיכם, המשיכו לאהוב אותנו ללא תנאי.

זו היא גם ברכתו של יעקב אבינו: ברכת הבנים הנהוגה ברבות מקהלות ישראל בלילות שבת, בה האב והאם מברכים את בניהם בברכת "ישימך אלהים כאפרים וכמנשה", גם אם אפרים הושם לפני מנשה, גם אם נראה שיש אפליה ביניכם, תמשיכו להיות אחים אוהבים כאפרים וכמנשה, תמיד באהבה אחוה ורעות.